

**'N KWALITATIEWE EVALUERING VAN LEIERSKAPMODELLE VIR
PREADOLESENTE**

deur

JACOBUS JOHANNES LIEBENBERG

**Ter gedeeltelike vervulling van die graad
PHILOSOPHIAE DOCTOR (PSIGOTERAPIE)**

in die

Fakulteit Geesteswetenskappe

Universiteit van Pretoria

November 2004

PROMOTOR: PROF V ROOS

ABSTRACT

Relatively few people occupy formal leadership positions in their lives. Yet everyone must make decisions in the context of their different roles in life and different positions in society which will influence other people in their environment.

Most South African primary schools have leadership models and appointment procedures which culminate in a "formal leadership crush" in the 12th and 13th year of the developing preadolescent. This period is described in literature as a critical development period and serves as a foundation for the forming of identity in the adolescent period which follows it.

The purpose of this research is to investigate the appropriateness of existing leadership models for preadolescents in a social context. Two leadership models are relevant. The first model is the traditional appointment of a core group of leaders for a period of a year, who must perform certain tasks. The second model developed in response to bigger pressure to democratize the leadership process in schools and assumed the form of a committee system. Learners are divided into committees, chairpersons and vice-chairpersons are elected and learners are jointly responsible for performing certain tasks. At the end of the year a core group of high-profile leaders are then appointed.

A qualitative research method which follows an inductive, exploring approach was selected, because this method acknowledges the complexity of the phenomenon. Data was content-analytically processed by means of Atlas.ti.

The application of different leadership models in the preadolescent development

phase is a complex issue. The results indicate that children realize that competence, exemplariness, diligence, hard work, being reliable for teachers, performance and leadership qualities are less important than popularity, familiarity and acceptability among the peer group.

In addition the election procedure is inconsequent, because children are brought under the impression that they are being identified as leaders, while at the same time there is a so-called "democratic" process over which children and teachers have no control.

Leaders' primary tasks are supervision, discipline and the maintenance of order. This position implies the potential for conflict, because fellow learners are not recognized as authority figures and because the leaders also do not have enforceable authority. Formal leadership models also do not recognize the informal peer group ordering of the participants in the process, and inferiority and a feeling of disempowerment are the result of a situation where a formal role is assigned to someone who is not recognized in the group. The misfit between the demands which a social environment makes of children in the preadolescent development phase may possibly be the cause of the manner in which children's emotional, behavioral and social development disturbances manifest.

Primary school leadership models as evaluated in this study, influence the development and end result of the spontaneous development of the preadolescent with regard to the physical, cognitive-moral and psycho-social development. The compulsory participation in a leadership model in grade 7 has a disruptive and disturbing impact on the preadolescent's development.

Proposals for the reviewing of leadership models include the establishment of structure, mentorship and personal involvement and supervision by teachers. That means that time and energy must be spent *with* the preadolescent, so that behavior and learning may take place by means of modeling and facilitation.

Key words:

Preadolescent leadership, Leadership behavior, Learners' council, Prefect system, Primary school leaders, Preadolescent development, Critical development moment, Leadership models, Tasks of leaders, Qualitative research.

OPSOMMING

Formele leierskapposisies word deur relatief min mense in hulle lewensloop beklee. Tog moet elkeen vanuit verskillende lewensrolle en in posisies in die samelewing besluite neem wat ander mense in sy omgewing beïnvloed.

Die meeste Suid-Afrikaanse laerskole het leierskapmodelle en aanwysingprosedures wat kulmineer in 'n "formele leierskapdrukgang" in die 12-13 de jaar van die ontwikkelende preadolesent. Hierdie tydperk word in die literatuur as 'n kritiese ontwikkelingstydperk beskryf en dien as basis vir die identiteitsvorming van die adolessente tydperk wat daarop volg.

Die doel van hierdie navorsing is om die toepaslikheid van bestaande leierskapmodelle vir preadolesente in 'n sosiale konteks te ondersoek. Twee leierskapmodelle is ter sprake. Die eerste model is die tradisionele aanwysing van 'n kerngroep leiers vir die tydperk van 'n jaar wat bepaalde take moet verrig. Die tweede model het ontwikkel na aanleiding van groter druk om die leierskapproses in skole te demokratiseer en 'n komiteestelsel het ontwikkel. Leerders word in komitees verdeel, voorsitters en ondervoorsitters word gekies en is gesamentlik verantwoordelik vir die uitvoering van sekere take. Aan die einde van die jaar word 'n kerngroep hoë-profiel leiers dan aangewys.

'n Kwalitatiewe navorsingmetode wat 'n induktiewe, eksplorerende benadering volg is gekies omdat hierdie metode die kompleksiteit van die fenomeen erken. Data is met behulp van Atlas.ti inhoudsanalities ontleed.

Die toepassing van verskillende leierskapmodelle in die preadolesente ontwikkelingsfase is 'n komplekse saak. Die resultate dui aan dat leerders beseft dat bekwaamheid, voorbeeldigheid, pligsgetrouheid, harde werk, om 'n staatmaker vir die onderwyser te wees, prestasie en leierskap, ondergeskik is aan populariteit, bekendheid en aanvaarbaarheid onder die portuurgroep.

Verder is die verkiesingsprosedures inkonsekwent, aangesien leerders onder die indruk gebring word dat hulle geïdentifiseer word, maar terselfdertyd is daar 'n sogenaamde "demokratiese" proses is waarvoor kinders en onderwysers geen beheer het nie.

Leerlinge leiers se primêre take is toesighouding, dissiplinering en die handhawing van orde. Hierdie posisie impliseer die potensiaal vir konflik aangesien medeleerlinge leiers nie as gesagsfigure erken word en hulle ook nie afdwingbare gesag het nie. Formele leierskapmodelle erken ook nie die informele portuurgroepordening van die deelnemers aan die proses nie en indien 'n formele rol aan iemand toegeken word wat nie in die informele groep erken word nie, word minderwaardigheid en 'n gevoel van ontmagtiging in die konteks geskep. Die mispassing tussen die eise wat deur 'n sosiale omgewing aan kinders in die preadolesente ontwikkelingsfase gestel word, kan moontlik die oorsaak wees vir die wyse waarop kinders se emosionele, gedrag- en sosiale ontwikkelingsversteurings manifesteer.

Laerskoolleierskapmodelle soos in hierdie studie geëvalueer beïnvloed die verloop en die eindresultaat van die spontane ontwikkeling van die preadolesent ten opsigte van fisiese, kognitief-morele en psigososiale ontwikkeling. Die verpligte deelname aan 'n leierskapmodel in graad 7 manifesteer het 'n ontwrigtende en versteurende impak op die preadolesent se ontwikkeling.

Voorstelle vir die hersiening van leierskapmodelle is die daarstelling van struktuur, mentorskap en persoonlike betrokkenheid en supervisie. Dit beteken dat tyd en energie *saam* met die preadolesent gespandeer moet word sodat gedrag en leer deur middel van modellering en fasilitering kan plaasvind.

Sleutelwoorde:

Preadolessente leierskap, Leierskappedrag, Leerlingraad, Prefekte-stelsel, Laerskool leiers, Preadolessente ontwikkeling, Kritiese ontwikkelingsmoment, Leierskapmodelle, Take van leiers, Kwalitatiewe navorsing

INHOUDSOPGAWE

Hoofstuk 1: Inleiding	1
1.1 Agtergrond en motivering vir die studie	1
1.2 Doel van die studie	2
1.3 Metodologie	3
1.4 Oorsig van die studie	4
Hoofstuk 2: Leierskap in Suid-Afrikaanse laerskole	5
2.1 Inleiding	5
2.2 Agtergrond	5
2.3 Die konsep <i>leierskap</i>	12
2.4 Die doel van leierskap binne die skool	20
2.4.1 Die volwasse perspektief	20
2.4.2 Die leerling se perspektief	22
2.5 Leierstrukture in die laerskool	24
2.5.1 Klasleiers of klaskapteins	24
2.5.2 Leerlingraadslede	25
2.5.3 Hoofleiers en onderhoofleiers	26
2.5.4 Kultuurleiers	26
2.5.5 Sportleiers	27
2.5.6 Informele leiers	27
2.6. Leierskapontwikkeling	28
2.7 Faktore wat bydra tot die ontwikkeling van leierskapgedrag by kinders	29
2.7.1 Interpersoonlike konteks	29
2.7.1.1 Die gesin	29
2.7.1.2 Portuurgroepinteraksie	31
2.7.1.3 Die skoolkonteks	33
2.7.2 Intrapsigiese aspekte	35
2.7.3 Verstandelike bekwaamheid	35
2.8 Samevatting	37
Hoofstuk 3: Ontwikkeling van die preadolesente kind	38
3.1 Inleiding	38
3.2 Preadolesente ontwikkelingsdimensies	40
3.2.1 Liggaamlike ontwikkeling	40
3.2.2 Kognitiewe ontwikkeling	42
3.2.3 Morele ontwikkeling	45
3.2.4 Psigososiale ontwikkeling	49
3.2.4.1 Ontwikkelingstake	49
3.2.4.2 Ontwikkelingsverskille	50
3.2.4.3 Identiteitsontwikkeling	56
3.2.4.4. Sosialiseringstekste	58
3.2.4.4.1 Ouers	59
3.2.4.4.2 Gemeenskap	59
3.2.4.4.3 Skool	60
3.2.4.4.4 Portuurgroep	63
3.3 Preadolesente ontwikkeling en leierskap	66
3.4 Samevatting	72

Hoofstuk 4: Die navorsingsproses	73
4.1. Inleiding	73
4.2. Die doel van die navorsing	73
4.3. Navorsingsmetode	73
4.3.1 Kwalitatiewe navorsing	73
4.3.2 Persoonlike refleksiwiteit	76
4.3.3 Die navorsingsprojek	80
4.4. Data-insameling	81
4.4.1 Wyse van data-insameling	81
4.4.1.1 Fokusgroepe	81
4.4.1.2 Skriftelike opdragte	83
4.4.2 Die proses van dataversameling	83
4.4.2.1 Evaluasie van die bestuurspan en onderwysers	83
4.4.2.2 Evaluasie van die tradisionele leierskapmodel: graad 7-kindere	85
4.4.2.3 Evaluasie van die nuwe leierskapmodel: graad 7-kindere	85
4.5 Tradisionele en nuwe leierskapmodelle	86
4.5.1 Die tradisionele leierskapmodel: die leerlinggraad of prefekte	86
4.5.2 Die beplande nuwe leierskapmodel: die komiteemodel	87
4.5.2.1 Operasionalisering	87
4.5.2.2 Die Komitees	88
4.5.2.3 Skema vir laerskoolleierontwikkeling	91
4.6 Verifiëring	92
4.7 Die data-analiseproses	93
4.7.1 Stap 1: Oop kodering	95
4.7.2 Stap 2: Aksiale of teoretiese kodering	96
4.7.3 Stap 3: Selektiewe kodering	96
4.8 Opsomming	97
Hoofstuk 5: Resultate	98
5.1 Inleiding	98
5.2 Metode en voorbeeld van data-ontleding	99
5.3 Resultate: bestuurspan en onderwysers (selektiewe kodering)	102
5.3.1 Die konsep <i>leierskap</i>	102
5.3.1.1 Verwagtings van leiers	107
5.3.1.2 Take van leiers	110
5.3.2 Rasionaal vir leierskap	112
5.3.2.1 Bevestiging en instandhouding van die status quo	112
5.3.2.2 Statutêre basis vir verandering van leierskapmodel	113
5.3.2.3 Demokrasie en deelname	114
5.3.2.4 Regverdigheid	116
5.3.2.5 Ontwikkeling van lewensvaardighede	117
5.3.3 Preadolesente ontwikkelingsperspektief	118
5.3.4 Operasionalisering en leierskapidentifisering	121
5.3.5 Die titel	126
5.3.6 Voorbereiding en vaardighede	128
5.3.7 Operasionalisering van voorgestelde nuwe model	133
5.3.8 Samevatting	139
5.4 Resultate: tradisionele leierskapmodel	140
5.4.1 Resultate: Kindere wat nie as leiers gekies is nie	140
5.4.1.1 Selektiewe kodering: kindere wat nie as leiers gekies is nie	142
5.4.2 Resultate: Kindere wat as leiers gekies is	168
5.4.2.1 Selektiewe kodering: kindere wat as leiers gekies is	171

5.5	Resultate: Nuwe leierskapmodel	192
5.5.1	Agtergrond	192
5.5.2	Selektiewe kodering: fokusgroepe	195
5.5.2.1	Leierskapdimensies	195
5.5.2.2	Die implementering van die nuwe leierskapmodel	206
5.5.2.3	Intrapsigiese fasette	235
5.5.2.4	Interpersoonlike fasette	237
5.5.2.5	Voorstelle en kommentaar	244
5.6	Samevatting	246

Hoofstuk 6: Integrasie en aanbevelings 247

6.1	Inleiding	247
6.2	Preadolesente ontwikkelingsperspektief	247
6.3	Liggaamlike ontwikkeling	249
6.4	Kognitiewe vaardighede	252
6.5	Morele kwessies	253
6.6	Emosionele aspekte	254
6.7	Die psigososiale konteks	255
6.7.1	Die ouers	255
6.7.2	Onderwysers	256
6.7.3	Portuurgroep	257
6.8	Toepaslikheid van leierskapmodelle in die preadolesente ontwikkelingsfase	259
6.9	Beperkings van die navorsing	263
6.10	Aanbevelings	264
6.11	Opsomming	265

LYS VAN FIGURE

Figuur 4.1	Opdrag aan onderwyser	84
Figuur 4.2	Opdrag aan graad-7-leerders	85
Figuur 4.3	Laerskoolleierontwikkeling	91
Figuur 5.1	Opdrag aan graad-7-leerders	139
Figuur 5.2	Opdrag aan graad-7-leerders	168

LYS VAN TABELLE

Table 4.1	Pligstate vir komitees	88
Tabel 5.1	Die leierskaptitel (Aksiale kodering)(stap 2)	99
Tabel 5.2	Die leierskaptitel (Aksiale kodering)(stap 2)	141
Tabel 5.3	Verdeling tussen vriende (Aksiale kodering)(stap 2)	169
Tabel 5.4	Balkies (Aksiale kodering)(stap 2)	193